

Prof. dr hab. Tomasz Rynarzewski, prof. zw. UEP

Poznań, 24.06.2014

Katedra Międzynarodowych

Stosunków Gospodarczych

Wydział Gospodarki Międzynarodowej

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Adres domowy:

ul. Bursztynowa 17

61 – 680 Poznań

R E C E N Z J A

pracy doktorskiej mgr Marty Czarneckiej - Gallas

pt. „The Role of Brazilian Strategic Trade Policy in Development of New
Industrial Branches. The Case of Biofuels”

napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Kazimierza Starzyka

W recenzji wyodrębniono następujące części:

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy.
2. Sformułowanie celu i hipotez badawczych.
3. Konstrukcja rozprawy.
4. Dobór metod badawczych.
5. Osiągnięte rezultaty badawcze.
6. Ocena strony merytorycznej, metodologicznej oraz formalnej rozprawy.
7. Konkluzja końcowa.

1. Dobór problematyki badawczej i tematu rozprawy

Właściwy dobór problematyki badawczej oraz skorelowanego z nią odpowiedniego tematu rozprawy są głównymi wyjściowymi determinantami przygotowywania pracy doktorskiej. Uzasadnienie dla doboru przez Doktorantkę przedmiotowej problematyki stanowią następujące przesłanki:

- a) aktualność tematu – teoria strategicznej polityki handlu powstała w latach 80 – tych ubiegłego wieku i od tego czasu znalazła istotne miejsce w teorii

i praktyce polityki handlu międzynarodowego. Jakkolwiek przesłanki teoretyczne koncepcji strategicznej polityki handlu są traktowane jako spójne i przekonujące o tyle kontrowersje wśród badaczy budzi pozytywny wpływ jej praktycznego zastosowania na dobrobyt kraju. W tym sensie praca doktorska magister Marty Czarneckiej-Gallas wpisuje się w nurt ożywionej dyskusji dotyczącej przedmiotowych kwestii wnosząc do niej wartościowe elementy merytoryczne bazujące także na analizie empirycznej. Należy tu również dodać, iż dotąd problematyka strategicznej polityki handlu była głównie utożsamiana z krajami wysokorozwiniętymi. Wprowadzenie do rozważań kraju nowouprzemysłowanego w postaci Brazylii stanowi także o oryginalności prowadzonych przez Doktorantkę rozważań;

- b) luka poznawcza – problematyka strategicznej polityki handlu nie znajduje ciągle zasługującego jej miejsca w polskim piśmiennictwie ekonomicznym. Dotąd ukazało się jedno kompleksowe opracowanie dotyczące tej problematyki i stosunkowo niewielka liczba artykułów. Z tego punktu widzenia należy uznać, iż praca doktorska magister Czarneckiej-Gallas wypełnia istniejącą lukę poznawczą dotyczącą przedmiotowej problematyki;
- c) wartość praktyczna – w literaturze światowej poświęconej strategicznej polityce handlu stosunkowo niewiele miejsca poświęca się aspektowi praktycznego zastosowania tej koncepcji. Bardzo często w potocznym ujęciu ma ona przede wszystkim wymiar teoretyczny słabo dający się zweryfikować w praktyce. Wprawdzie istnieje kilka kluczowych przesłanek, których spełnienie według badaczy problemu może stanowić o sukcesie praktycznego zastosowania tej formy polityki, ale spektrum branż w których strategiczna polityka handlu została dotąd zastosowana jest stosunkowo wąskie. Uwzględnienie przykładu branży produkcji biopaliw stanowi niewątpliwe uzupełnienie wymiaru praktycznego przedmiotowego zagadnienia.

Powyższe przesłanki cechujące dokonany przez Doktorantkę dobór problematyki badawczej i tematyki rozprawy doktorskiej w pełni uzasadniają poświęcenie zagadnieniom strategicznej polityki handlu pracy doktorskiej.

2. Sformułowanie celu i hipotez badawczych

Jako główny cel pracy doktorskiej Autorka przyjęła „przedstawienie roli strategicznej polityki handlu w rozwoju nowych branż przemysłowych na podstawie brazylijskiej strategicznej polityki zastosowanej w krajowym sektorze biopaliw” (s. 9).¹ Sformułowanemu w ten sposób celowi towarzyszą teoretyczne i empiryczne zadania badawcze, które Doktorantka określiła w postaci szeregu pytań (s. 9). Wśród nich między innymi: „jak można zdefiniować strategiczną politykę handlu w świetle przemian ekonomicznych XXI wieku...”, „jakie są kluczowe czynniki sukcesu dla wyboru „strategicznego sektora/branży””, „czy strategiczna polityka handlu może być instrumentem rozszerzania procesu industrializacji w krajach rozwijających się”.

Treść celu zdefiniowanego przez Autorkę nie budzi wątpliwości oddając znaczenie i oryginalność stawianego problemu badawczego.

We Wstępie pracy Doktorantka definiuje tezę główną oraz dwie hipotezy (s. 9 – 10), a także formułuje 11 zadań badawczych, których realizacja w Jej opinii winna umożliwić weryfikację obu hipotez. Rozważania prowadzone w tej części pracy są nie w pełni precyzyjne i budzą pewne wątpliwości interpretacyjne zwłaszcza w kwestii rozróżnienia pomiędzy pojęciem tezy a hipotezy. Przyjmuję, iż Autorka formułując tezę interpretowała ją jako pewne prawdziwe, a stąd nie wymagające udowodnienia stwierdzenie, zaś hipotezy traktuje jako stwierdzenia wymagające weryfikacji. W przyjęciu takiego rozróżnienia pomiędzy obu pojęciami przez Autorkę utwierdza mnie sposób prezentowania stwierdzeń definiowanych jako teza oraz hipotezy. Autorka stwierdza mianowicie, iż główną tezą dysertacji jest „znaczenie strategicznej polityki handlu dla zdolności tworzenia konkurencyjnej produkcji i w konsekwencji dobrobytu krajowego” (s. 9). W pracy przyjmuje się zatem – pisze Habilitantka w uzasadnieniu poprzedniego stwierdzenia – że „strategiczna polityka handlu podnosi konkurencyjność firm krajowych zagranicą i poprzez to pomaga im uzyskać nadzwyczajne zyski na rynkach trzecich” (s. 9). Wymienione dwie już tezy Autorka uzupełnia kolejną w postaci stwierdzenia, iż „strategiczna polityka handlu przyczynia się także do rozwoju nowych branż przemysłowych” (s. 9). Dalej Autorka pisze, iż bazą dla weryfikacji (!) tezy jest analiza sektora energetycznego Brazylii. Wprowadzając do rozważań odmienne pojęcia tezy i hipotezy Autorka w istocie nie w

¹ Wszystkie cytowania pochodzące z pracy napisanej w języku angielskim, a przedstawione w niniejszej recenzji, bazują na tłumaczeniu Recenzenta.

pełni rozróżnia obu pojęć. Znajduje to potwierdzenie w sformułowaniu w kolejnych fragmentach Wstępu dwóch głównych hipotez, które w zasadzie nawiązują do wcześniej sformułowanych tez. I tak jako pierwszą hipotezę główną Autorka przyjmuje stwierdzenie, iż „zastosowana przez rząd brazylijski strategiczna polityka handlu w sektorze energetycznym doprowadziła do rozwoju nowych branż przemysłowych” (s. 9 – 10), a jako drugą (w ujęciu Autorki bardziej szczegółową) stwierdzenie, iż „sukces branży bioethanolu w Brazylii był rezultatem strategicznej polityki handlu zastosowanej przez rząd” (s. 10). Nieodparcie nasuwa się spostrzeżenie, iż obie hipotezy w istocie mogłyby bez żadnego uszczerbku dla ich merytorycznych treści być sprowadzone do jednej.

Nie negując wartości i poprawności merytorycznej hipotez oraz zasadności ich sformułowania jako podstawy przeprowadzenia procesu badawczego mającego na celu ich weryfikację, należy zwrócić uwagę na niepotrzebne zamieszanie powstałe na skutek równoległego wprowadzenia pojęcia tezy i hipotezy, a także na zbędne wyróżnianie dwóch hipotez zamiast syntetycznego ujęcia ich treści w postaci pojedynczego stwierdzenia.

Treść zarówno głównego celu, jak i hipotez wskazuje na diagnostyczny charakter rozprawy.

3. Konstrukcja rozprawy

W strukturze rozprawy wyodrębniono cztery rozdziały z których trzy mają wyraźny charakter empiryczny. Generalnie przyjęty układ pracy jest logicznie podporządkowany realizacji przyjętego celu oraz zadań badawczych, a także weryfikacji postawionych hipotez. Stopień przydatności rozważań prowadzonych w poszczególnych rozdziałach jest jednak w tym względzie odmienny.

Rozdział pierwszy zatytułowany „The Theoretical Framework And Empirical Application Of Strategic Trade Policy In Light Of The Existent Research” ma charakter teoretyczny, a prowadzone w nim przez Autorkę rozważania bazują na literaturze fachowej. W kolejnych podrozdziałach Doktorantka przedstawia zagadnienie roli państwa w procesie rozwoju, koncepcję strategicznej polityki handlu oraz jej miejsce w teorii handlu międzynarodowego, dokonuje przeglądu jej głównych modeli spotykanych w piśmiennictwie ekonomicznym, prezentuje rolę państwa we wspieraniu strategicznych sektorów gospodarki oraz empiryczne studia strategicznej

polityki handlu w branży lotniczej i samochodowej. W intencji Autorki rozważania prowadzone w pierwszym rozdziale miały stanowić teoretyczną podstawę służącą wyjaśnieniu istoty strategicznej polityki handlu, a także wykazania na jej podstawie w dalszej części rozprawy czym różnią się badania Doktorantki od bazowych prac dotyczących przedmiotowego zagadnienia (s. 11). Na uwagę zasługuje wyraźne rozróżnienie dokonane w rozprawie dotyczące pojęć strategicznej polityki handlu oraz polityki przemysłowej (s. 20 – 21). Mimo stosunkowo oczywistej różnicy dotyczącej celów każdego z tych rodzajów polityk z których jedna ze względu na odniesienie do sfery wymiany z zagranicą przyjmuje charakter działań i absorbuje narzędzia nastawione na otoczenie pozakrajowe (strategiczna polityka handlu), a druga jest jednoznacznie ukierunkowana na środowisko krajowe (polityka przemysłowa), w literaturze można niekiedy spotkać się z mieszaniem obu pojęć.

W podrozdziale poświęconym zmieniającemu się paradygmatowi roli państwa w gospodarce Autorka zwraca uwagę na teoretyczne i empiryczne wątpliwości dotyczące wpływu neoliberalnych rozwiązań na rozwój gospodarczy prezentowane między innymi przez Wade'a, Changa czy Adelman. Z kolei w podrozdziale poświęconym prezentacji głównych argumentów przemawiających za interwencjonizmem państwa oraz stosowaniem narzędzi protekcyjnych Doktorantka w umiejętny sposób przedstawia dyskusję toczoną w literaturze ekonomicznej na temat roli między innymi koncepcji branż raczkujących (infant industry argument) (s. 28).

Główną część prowadzonych w pierwszym rozdziale rozważań stanowią jednak zagadnienia odnoszone do koncepcji strategicznej polityki handlu, jej związku z teorią handlu międzynarodowego, relacji z ideą wolnego handlu, a także stosunkowo szczegółowa prezentacja jej głównych modeli. Autorka uwzględnia w rozważaniach poglądy i opinie prezentowane przez badaczy, którzy od lat 80 – tych ubiegłego wieku zajmują się przedmiotową problematyką. Można uznać, że nie zostali tutaj przez Autorkę pominięci badacze zarówno zagraniczni, jak i polscy, którzy wnieśli swój wkład do rozwoju wiedzy na temat funkcjonowania strategicznej polityki handlu. Przedstawiony przez Doktorantkę podział głównych modeli strategicznej polityki handlu bazuje na przyjętym w polskiej literaturze jakkolwiek nie w źródle cytowanym przez Autorkę. Bezpośrednio przed omawianiem poszczególnych modeli Autorka powołuje się na opracowanie pod redakcją J. Rymarczyka z 2010 roku (s. 42 i 44) sprawiając mylne wrażenie, iż przyjęta w dalszej

części rozprawy struktura głównych homogenicznych i heterogenicznych modeli bazujących na zasadach konkurencji Cournota i Bertranda pochodzi z tego właśnie źródła. Niezależnie od tego uchybienia formalnego istota merytoryczna poszczególnych modeli została wyjaśniona we właściwy sposób.

Rozdział drugi jest pierwszym z trzech kolejnych rozdziałów o charakterze empirycznym. Jego tytuł „A Long-Term Development Of Brazil And Its Changing Position In The World Economy” nie w pełni oddaje istotę prowadzonych w nim rozważań i przede wszystkim ich miejsce w realizacji przyjętego celu. Treść kolejnych podrozdziałów jest poświęcona przedstawieniu dynamiki i struktury PKB Brazylii, prezentacji zewnętrznych czynników determinujących miejsce tego kraju w gospodarce światowej, elementom brazylijskiej polityki ekonomicznej mających na celu wspomaganie rozwoju gospodarczego, a także wpływowi czynnika politycznego na zmianę strategii ekonomicznej Brazylii. Trzy pierwsze podrozdziały liczące w sumie ponad 30 stron niewiele wnoszą do realizacji przyjętego przez Autorkę głównego celu rozprawy i tym bardziej weryfikacji sformułowanych hipotez. Doktorantka w nieco podręcznikowy sposób przedstawia w nich strukturę wytwarzania PKB Brazylii, wolumen i strukturę brazylijskiego eksportu i importu towarów, a także eksportu i importu zagranicznych inwestycji bezpośrednich. Kontynuacja realizacji celu ma miejsce w kolejnych podrozdziałach drugiego rozdziału w których Autorka analizuje ekonomiczne i polityczne podstawy ewolucji strategii wzrostu ekonomicznego Brazylii (s. 99 – 125). Prezentowane ujęcie ma wymiar historyczny i bazuje na literaturze fachowej. Autorka wykazuje wyraźny związek pomiędzy historycznie zmienną sytuacją gospodarczą Brazylii oraz ewolucją polityki ekonomicznej tego kraju w tym także zmieniającym się nastawieniem do roli państwa w rozwoju gospodarczym. Fragmenty opracowania odnoszące się zwłaszcza do ewolucji polityki i jej przejścia od substytucji importu do ukierunkowanej na promocję eksportu strategii rozwojowej mają istotnie poznawczy charakter na tle polskiej literatury ekonomicznej w której najczęściej prezentowane są przykłady krajów azjatyckich. Interesująco pokazany został także nieczęsto uwzględniany wpływ czynnika politycznego na strategię rozwojową Brazylii.

Kolejny trzeci rozdział nosi dużo obiecujący w sensie merytorycznym tytuł „Strategic Trade Policy In Brazilian Policy – Making: A Model For An Emerging Economy?”. Z treści prowadzonych w nim rozważań wynika jednak, że zwłaszcza drugi jego człon zakończony znakiem zapytania „obiecuje” zbyt wiele w stosunku do

znajdujących się w rozdziale treści. W samym układzie treści tego rozdziału nie ma również żadnego nawiązania do drugiego członu jego tytułu. W rozważaniach prowadzonych przez Autorkę w pierwszym podrozdziale znajduje się wprawdzie sformułowanie, iż ich celem jest zbadanie strategicznej polityki handlu Brazylii jako przykładu polityki kraju rozwijającego się i zdefiniowanie hipotezy, że poziom rozwoju ekonomicznego winien być brany pod uwagę w czasie kształtowania i wdrażania strategicznej polityki handlu prowadząc w konsekwencji do zmiany pierwotnego kierunku polityki z procesu internacjonalizacji na orientację uprzemysłowienia (s. 129), ale w dalszej części rozdziału trudno jest znaleźć odniesienie do tego stwierdzenia. Ponadto Doktorantka pisze dalej, że „powyższa hipoteza jest rozwinięta w główną tezę i zweryfikowana w rozdziale czwartym rozprawy na bazie przykładu wybranego sektora przemysłowego” (s. 129). Tok rozumowania Autorki trudno jest zaakceptować z punktu widzenia metodologicznego, a zwłaszcza z punktu widzenia spójności i precyzji prowadzonych rozważań. W rozdziale trzecim pojawia się hipoteza o której Autorka w ogóle nie wspomina we Wstępie, gdy przedstawia główne hipotezy rozprawy. Ponadto pojawia się wprawdzie w omawianym rozdziale, ale jej weryfikacja zgodnie z intencją Autorki ma być przeprowadzona w kolejnym rozdziale. Zaglądając do układu treści rozdziału czwartego trudno jest tam jednak również znaleźć jakiegokolwiek odniesienie do próby weryfikacji wyżej sformułowanej hipotezy.

W kolejnych podrozdziałach trzeciego rozdziału Autorka przedstawia swoje uwagi dotyczące absorbowania w brazylijskiej polityce elementów strategicznej polityki handlu, przeprowadza analizę procesu wsparcia sektorów przemysłowych przez rząd brazylijski w latach 1950 – 2000 oraz prezentuje elementy strategicznej polityki handlu Brazylii z 2010 roku. Prowadzone w tym rozdziale rozważania mają głęboko analityczny charakter i poza wyżej sformułowanymi uchybieniami natury metodologicznej nie można im zarzucić uchybień o charakterze merytorycznym. Autorka formułuje swoje spostrzeżenia i wnioski w oparciu o mocny fundament empiryczny z wykorzystaniem danych statystycznych, prezentacji tabelarycznych oraz elementów analizy porównawczej.

Rozdział czwarty zatytułowany „Strategic Trade Policy Role In Restructuring Energy Sector In Brazil” jest poświęcony omówieniu roli strategicznej polityki handlu w restrukturyzacji sektora energetycznego w Brazylii. Rozważania prowadzone w nim oraz w rozdziale trzecim w największym stopniu przybliżają Autorkę do realizacji celu

oraz zweryfikowania dwóch głównych hipotez. W pięciu podrozdziałach Doktorantka zajmuje się następującymi zagadnieniami: uzasadnieniem i głównymi instrumentami stosowanymi w ramach strategicznej polityki handlu w sektorze energetycznym w Brazylii, charakterystyką biopaliw, rozwojem sektora biopaliw w Brazylii od lat 70 – tych oraz oceną działań interwencyjnych brazylijskiego rządu na krajowym rynku biopaliw. Generalnie struktura rozdziału jest logiczna w kontekście realizacji przyjętych zadań badawczych. Pewną wątpliwość budzi jedynie usytuowanie rozważań dotyczących charakterystyki biopaliw. Wydaje się, iż bardziej odpowiednim dla nich miejscem byłaby wstępna część rozdziału.

Rozważania prowadzone w czwartym rozdziale mają charakter bardzo szczegółowej i głębokiej analizy przyjmującej formę diagnozy roli strategicznej polityki handlu w konkretnym sektorze brazylijskiej gospodarki. Należy wyraźnie podkreślić różnicę w literaturowym pojmowaniu koncepcji strategicznej polityki handlu odnoszonej do wspomagania przez państwo konkretnych firm w gałęziach charakteryzujących się określonymi cechami w walce konkurencyjnej z firmą/firmami z innych krajów oraz ujęciem zaproponowanym przez Autorkę. W ujęciu Doktorantki sektor biopaliw zyskuje wymiar strategiczny z punktu widzenia znaczenia dla brazylijskiej gospodarki stając się „istotnym przykładem interwencji państwa mającej na celu rozwój strategicznego sektora” (s. 179). W takim rozumieniu pojęcie strategicznej polityki handlu staje się bliższe koncepcji Lista i Hamiltona tzw. raczkujących przemysłów (infant industries) wykorzystującej instrument cła wychowawczego. Nie negując prawu Autorki do takiego pojmowania pojęcia strategicznej polityki handlu powstaje pytanie w jakim celu wcześniejsze rozważania zwłaszcza w rozdziale pierwszym bazowały na literalnym rozumieniu strategicznej polityki handlu w ujęciu jej pierwotnych twórców. Egzemplifikacja przeprowadzona na przykładzie brazylijskiej gospodarki ma duży walor poznawczy, ale pewien niedosyt budzi brak skonstruowania w rozprawie takiego schematu analitycznego, w którym uwzględniona byłaby w znacznie większym stopniu odautorska baza teoretyczna odnoszona do nowatorskiego szerszego pojmowania strategicznej polityki handlu.

Rozprawa kończy się tradycyjnym podsumowaniem i wnioskami. Tę część pracy oceniam bardzo wysoko. Ma ona jednoznacznie charakter analityczny i wnioskowy, a nie jedynie sprawozdawczy. Autorka odnosi się w tej części opracowania do wszystkich swoich zamierzeń i postawionych zadań badawczych oceniając stopień ich realizacji.

4. Dobór metod badawczych

Rozprawa doktorska magister Marty Czarneckiej – Gallas ma charakter empiryczno – teoretyczny. Człon „empiryczny” jest w poprzedzającym zdaniu wymieniony z pełną świadomością na pierwszym miejscu, ponieważ rozprawa w znakomitej większości rozważań bazuje na fundamencie empirycznym.

Zastosowane w pracy metody uznaję jako w pełni odpowiednie i sprzyjające realizacji celu oraz weryfikacji postawionych hipotez. W rozprawie wykorzystano metodę krytycznej oceny literatury fachowej, metodę indukcji i dedukcji, analizę logiczną oraz analizę porównawczą, a także metody statystyczne.

5. Osiągnięte rezultaty badawcze

Podstawę oceny w tej części recenzji stanowi stopień realizacji założonego głównego celu rozprawy oraz zakres udowodnienia sformułowanych hipotez badawczych.

Ocena jest w dużej mierze zależna od stopnia akceptacji przyjętego w rozprawie rozumienia pojęcia strategicznej polityki handlu. Z jednej strony głównym teoretycznym punktem odniesienia jest pierwotna koncepcja strategicznej polityki handlu pochodząca z lata 80 – tych ubiegłego wieku bazująca na roli państwa wspomagającego konkretne firmy na rynkach oligopolistycznych przede wszystkim w branżach zaawansowanych technologicznie. Znakomita większość dotychczasowych modeli teoretycznych strategicznej polityki handlu jest związana z takim postrzeganiem strategicznej polityki handlu. Autorka zaproponowała w swojej rozprawie bardzo ambitną wizję istotnie szerszego pojmowania tej koncepcji w której państwo przyjmuje na siebie rolę – poprzez zastosowanie różnych instrumentów polityki handlowej – inspiratora i realizatora rozwoju nowych branż przemysłowych. Autorska koncepcja Doktorantki jest niewątpliwie intrygująca w sensie badawczym. W istocie, tak jak już wcześniej wspomniałem, jest w jakimś stopniu nawiązaniem do koncepcji cła wychowawczego jednak z propozycją zastosowania znacznie szerszego spektrum instrumentów polityki w tym – co jest także znamienne – nie tylko polityki handlu, ale szerzej polityki gospodarczej. Przy takim rozumieniu koncepcji strategicznej polityki handlu należałoby w rozprawie oczekiwać nieco innego schematu analitycznego prowadzonych rozważań dla realizacji celu oraz

udowodnienia hipotez. Silniej musiałyby zostać wyeksponowana teoretyczna baza i geneza dojścia do tak sformułowanej koncepcji. Tymczasem w rozprawie bazę teoretyczną stanowią pierwotne modele strategicznej polityki handlu utożsamiające rolę państwa w istotnie mniejszym zakresie aniżeli wynika to z jej pojmowania przez Autorkę.

Abstrahując od powyższych wątpliwości natury metodologicznej i merytorycznej można uznać, iż w ramach przyjętego przez siebie sposobu rozumowania Autorka w istocie zrealizowała zarówno cel główny rozprawy, jak i przeprowadziła skuteczną weryfikację głównych hipotez.

6. Ocena strony merytorycznej, metodologicznej oraz formalnej rozprawy

Prowadzone w recenzowanej pracy rozważania nasuwają pewne uwagi natury merytorycznej, metodologicznej oraz formalnej, które mają różną wagę i niekiedy mogą mieć charakter dyskusyjny:

- 1) W przyjętym w rozprawie schemacie analitycznym istotnie więcej miejsca należałoby poświęcić stworzeniu fundamentu teoretycznego dla formułowanej przez Autorkę koncepcji szerszego identyfikowania i pojmowania strategicznej polityki handlu. Jednym z wyjściowych elementów tego schematu mogłaby być autorska konceptualizacja strategicznego modelu interwencji państwa przedstawiona na s. 199.
- 2) Przedstawiona w pierwszym akapicie na s. 20 interpretacja strategicznej polityki handlu nieco zawęża jej prawidłowe szersze rozumienie. Według słów Autorki „.... strategiczna polityka handlu odnosi się do dobrobytu narodowego jako wartości nadrzędnej w stosunku do dobrobytu światowego i dostarcza instrumentów oraz warunków dla skutecznej rządowej interwencji na rynku w celu podniesienia dobrobytu krajowego kosztem dobrobytu zagranicy”. Jak wynika jednak z pierwotnych modeli strategicznej polityki handlu konsekwencje priorytetu dobrobytu krajowego nie zawsze muszą wiązać się ze spadkiem dobrobytu zagranicy. W ujęciu modeli bazujących na zasadach konkurencji cenowej Bertranda dopuszcza się bowiem możliwość równoległego osiągnięcia korzyści przez firmę krajową oraz firmę zagraniczną poprzez jednoczesne podniesienie cen

przez obu konkurentów. Stroną „poszkodowaną” staje się wówczas tzw. kraj trzeci na którego rynek obie firmy eksportują swój towar.

- 3) W rozprawie nie został szerzej rozwinięty sygnalizowany nawet w tytule rozdziału trzeciego wątek możliwości uniwersalnego traktowania przykładu rozwoju sektora biopaliw przy pomocy działań interwencyjnych państwa jako swoistego wzorca roli państwa dla innych krajów rozwijających się, w tym również tzw. krajów wschodzących.
- 4) Nie w pełni zrozumiały i uzasadniony jest przedstawiony przez Autorkę na s. 23 związek pomiędzy rolą państwa a paradoksem Leontiefa na przykładzie gospodarki amerykańskiej. W pełni uzasadnione jest w tym miejscu wskazanie na koncepcję Prebisch – Singera sekularnego pogarszania się terms of trade surowców w stosunku do przemysłowych dóbr przetworzonych z której wynikające wnioski wskazują na możliwą potencjalną rolę państwa w krajach rozwijających się w podejmowaniu działań mających na celu restrukturyzację gospodarek i odejście od specjalizacji surowcowej.
- 5) Uchybieniem metodologicznym jest niekonsekwentna systematyzacja treści rozprawy. Na początku poszczególnych rozdziałów pojawiają się fragmenty, które nie są przyporządkowane żadnym regułom podziału treści. Mają one charakter swoistego wprowadzenia w tematykę rozdziału i chyba najbardziej logiczne byłoby takie właśnie ich nazwanie i potraktowanie jako pierwszych podrozdziałów w każdym z rozdziałów. Ułatwieniem dla lepszego rozumienia intencji Autorki byłoby również wprowadzenie podrozdziałów w formie cząstkowych podsumowań rozważań prowadzonych w każdym z czterech rozdziałów.
- 6) Na s. 36 błędnie podano nazwisko jednego z twórców strategicznej polityki handlu (Bender zamiast Brander), a na s. 42 (a także innych np. s. 44) z kolei osobę Bertranda kojarzoną z modelem zachowań opartych na konkurencji cenowej nazwano jako Bertand.
- 7) W rozprawie rażąca jest bardzo duża liczba cytatów, w mojej opinii, w znakomitej większości wypadków zupełnie zbędnych. Należałoby oczekiwać w pracy doktorskiej raczej samodzielnych ujęć przedstawianych w cytatach poglądów, sformułowań, opinii itp.

- 8) W spisie bibliografii nie uwzględniono wszystkich cytowanych źródeł literaturowych (np. Adelman 1999).
- 9) Autorka stosunkowo często zwłaszcza w rozdziale pierwszym stosuje „zabieg” polegający na przytaczaniu źródła wtórnego zamiast pierwotnego na które sami autorzy źródła wtórnego się powołują i je cytują. Odnosi się to zwłaszcza do powoływania się na polską literaturę fachową dotyczącą problematyki strategicznej polityki handlu.

7. Konkluzja końcowa

Rozprawa doktorska magister Marty Czarneckiej – Gallas stanowi interesujące poznawczo opracowanie poświęcone zagadnieniu strategicznej polityki handlu. Stosunkowo niewielka liczba pozycji literaturowych w polskim piśmiennictwie ekonomicznym, w tym praktycznie jedna pozycja książkowa w całości poświęcona tej problematyce, powodują, iż praca ta niewątpliwie dokłada kolejną „cegielkę” w pogłębianiu wiedzy na temat roli państwa w gospodarce. Wprawdzie zaproponowane przez Doktorantkę podejście w zakresie interpretacji pojęcia strategicznej polityki handlu może wzbudzać dyskusję i pewne wątpliwości, ale z pewnością na uznanie zasługuje zarówno podjęcie się trudnego badawczo tematu, jak również sformułowanie oryginalnych poglądów na temat szerszego pojmowania przedmiotowej koncepcji. Podkreślić należy aktualność tematyki, a także podjętą przez Autorkę próbę jego oryginalnego ujęcia.

Pracę cechuje niewątpliwie celność i oryginalność wielu merytorycznych spostrzeżeń, uwag i wniosków formułowanych na tle głębokiej analizy teoretycznej i empirycznej. Ta ostatnia ma charakter bardzo szczegółowej, rzetelnej analizy przykładu gospodarki brazylijskiej o dużych walorach poznawczych. Na podkreślenie zasługuje również wykorzystanie imponującej liczby pozycji literaturowych.

Biorąc powyższe pod uwagę, stwierdzam, iż przedłożona do oceny rozprawa doktorska magister Marty Czarneckiej – Gallas spełnia warunki stawiane w Ustawie

o Tytule i Stopniach Naukowych z dnia 14 marca 2003 roku (wraz z jej późniejszymi zmianami) i wnioskuję o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Prof. dr hab. Tomasz Rynarzewski